

Zulfiya Qurolboy qizining “Nomus” hikoyasida bosh obrazlar ruhiyati talqini

Urganch davlat universiteti

Filologiya fakulteti talabasi

Sadullayeva Darmonjon

Annotatsiya: Maqolada bugungi o‘zbek hikoyanavisligida o‘zining hikoyalari bilan nom qozongan va o‘z hikoyalarida ayol obrazlarini mahorat bilan gavdalandira olgan adibimiz Zulfiya Qurolboy qizining “Nomus” hikoyasidagi bosh obrazlar ruhiyati tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: kambag‘allik, yo‘qchilik, ichkilik, g‘urur, or-nomus, ruhiyat.

Annotation: The article analyzes the mentality of the main characters in the story "Nomus" by our writer Zulfia Kuroloy kizi, who became famous for her stories in today's Uzbek short story writing and skillfully embodied female characters in her stories.

Key words: poverty, deprivation, interiority, pride, honor, spirituality.

Аннотация: В статье анализируется менталитет главных героев повести «Честь» нашей писательницы Зульфийи Куролбой, прославившейся своими рассказами в современной узбекской новелле и мастерски воплотившей в своих рассказах женские образы.

Ключевые слова: бедность, лишения, интериорность, гордость, честь, духовность.

Nomus – insoning obro‘-e‘tibori, diyonati, iffati, hayosi hisoblanadi. Insonning nomusi paymol bo‘lsa, el orasida uning hurmat-e‘tibori ham pasayadi.

Nomus hissi ko‘pincha g‘urur bilan yonma-yon turadi. Kishi nomusiga, g‘ururiga tegadigan gap yoki xatti-harakat uni tanib bo‘lmas darajada g‘azabini keltirib, uning ruhiyatiga qattiq ta‘sir qilishi va buning natijasida ko‘ngilsiz hodisalar ro‘y berishi mumkin. Zulfiya Qurolboy qizining “Nomus” hikoyasida ham erkakning nomusiga tegadigan gap oqibatida qahramonlar qismatining ayanchli tus olishi tasvirlangan.

Hikoya bosh qahramonlari Sanjar va Nodira 12 yildan buyon ijarama-ijara ko‘chib yurishardi. Sanjarning qo‘lida tayinli ishi yo‘q, ammo xotinidan qo‘rqqani uchun u-bu ishlarni qilib, zo‘rg‘a ro‘zg‘or tebratardi. Qo‘liga ko‘proq pul tushib qolgan kuni uyiga g‘irt mast holda kirib kelardi. Bu holat Nodiraning battar jig‘iga tegib, har safar janjal ko‘tarardi. Ayniqsa, keying 5-6 yil ichida bunday janjallarning oxiri ko‘rinmay qolgandi. Har gal Nodira erining kam pul topishi, ichkilikka pul sarflash o‘rniga shu pulni oilasiga sarflashi kerakligi yoki Nodiraning javobini berib yuborsa, uni manaman degan erkaklar xotin qilishi haqia gap ochilardi. Bunday janjallarda ayol kaltak yeyishga ham o‘rganib ketgan, aksincha bu kaltaklar ayolni battar olovlantirardi. “Va har qanday janjalning oxiri: “Senam erkakmisan?” degan dahshatli ta‘na bilan yakunlanadi.”¹ Sanjar ham odamlarga o‘xshab tinch yashashni xohlardi, kunda, kunora uyning ijara pulini so‘rab keladigan uy egasidan azroildan qo‘rqqanday qo‘rqib, qochib yurish uning ham joniga tekkandi.

Bundan 12 yil avval, ya‘ni ular endi turmush qurganda Sanjar ayolini juda hurmat qiladi, hatto senlashga ham jur‘at qilolmasdi. “Qo‘ng‘iroq sochlari peshonasiga tushgan, qayrilma qosh, shahlo ko‘zlarining milkini qoplagan kipriklari quyuc va qop-qora, yuzi sutga chayib olingandek oppoq Nodira uchun u har qanday qurbonlikka tayyor edi.”² Nodira ilk bor oilasidagi yetishmovchilik, kam-ko‘st haqida gapirganda, ikki yuzi anordek qizarib ketgandi. Oldinlari jur‘atsizlik bilan

¹ Zulfiya Qurolboy qizi. Yovuzlik farishtasi. –T: “Yangi asr avlodi”, -B.164

² Zulfiya Qurolboy qizi. Yovuzlik farishtasi. –T: “Yangi asr avlodi”, -B.164

boshlangan ming‘ir-ming‘irlar keyinchalik janjalga aylandi. To‘ngich farzandi Zebodan keyin ular farzand ko‘rishmadi. Sanjarning “Bola tug‘sang bo‘lmaydimi? Bitta qiz bilan o‘taveramizmi?” degan gapiga ayoli “Bir oyda bir kilo go‘sh t yemaymiz-u bola qayoqdam bo‘lsin!” deya javob berganida uning yuzida oldingi ibodan asar ham qolmagandi. Bu gaplardan keyin Sanjarning yuragi zirqirab ketgan. Bir kuni Sanjar ishdan qaytganda xotini g‘azab bilan emas, aksincha allaqanday kayfiyat bilan eshikni ochdi. Sanjar uyga kirarkan uy egasi kelganini bildi. 4 oydan beri ijara pulini bermay yurgani uchun kelgan deb o‘yladi. uy egasining kayfi tarqoq edi. Ular birgalikda o‘tirib ichishdi. Tamara opa ovqatning go‘sh t bo‘lmasa ham mazali bo‘lganini aytganida, “Nodira “yalt” etib eriga qaradi. Sanjar uning nigohini his etdi, ammo ovqatdan bosh ko‘tarmadi. Asabiylik bilan kosa chetiga qoshiqni bir-ikki urib qo‘ydi. Qoshiq tutgan qo‘llari titrardi uning...”³ Bu gaplar Sanjarning g‘ururiga qattiq tekkandi. Bir kuni kechasi soat o‘n birlar atrfida eshik qo‘ng‘irogi to‘xtovsiz va asabiylik bilan jiringlardi. Tamara opani ko‘rgan Sanjar qo‘rqib ketdi. Uy egasi 6 oydan buyon to‘lanmayotgan ijara pulini so‘rab kelgandi. Sanjar puli yo‘qligini aytsa-da, Tamara opa ilgakda turgan kiyimining cho‘ntagigacha titkilab ko‘rdi. Ammo sariq chaqa ham topa olmadi. Yotoqxonada eshigi yonida “Yer yorilsa-yu yerga kirsam” deb turgan Nodira adoyi-tamom bo‘lgan edi. Oxiri u pulni aniq berishlarini aytib, bekani oshxonaga karamli perashka yeyishga taklif qildi. Uchalasi birgalikda o‘tirib ichkilik ichishdi. Ichkilik inson sog‘ligiga ham zarar. Bundan tashqari ko‘ngilsizliklarga ham sababchi bo‘lishi mumkin. Ichkilik ichish bekorga tibbiyotda ham, dinimizda ham taqiqlanmagan. Mana shu ichkilik hikoya bosh qahramoni Sanjarning hayotini butunlay o‘zgartirib yubordi. Mast holatdagi Sanjar boshidan o‘tkazayotgan qiyinchiliklarni, yo‘qchilik un qay darajada ezayotgani, necha yil ishlasa ham biri ikki bo‘lmayotganini Tamara opasiga aytib berdi. Tamara opa xotin kishi erkak

³ Zulfiya Qurolboy qizi. Yovuzlik farishtasi. –T: “Yangi asr avlodi”, –B.168

kishiga nibatan ko‘p pul topishini, o‘zining ikkita uyini o‘zi ishlab olganini, u xotinini erkinlikka qo‘yib yuborishi kerakligini aytadi. Ayniqsa uning “Rost-da, nimasini yashiraman? Senam tan ol, boqolmadim, deign-da, xotiningni ixtiyoriga qo‘y. ana shunda ko‘rasan!.. O‘zim topib beraman. Zo‘ridan!”⁴ degan gapi Sanjarning g‘ururiga tekkan edi. Jahli chiqqan Sanjar “Yo‘qol, ko‘zinga ko‘rinma” deyabaqirsa ham Tamara opa uy uniki ekanligini aytib joyidan qo‘zg‘almadi. Ko‘zlariga qon quyulib, birdan quturib ketgan Sanjar oldin shishani, keyin qo‘liga ilgan narsani Tamara opaga qarab otdi. Qo‘liga ilgan so‘nggi buyum o‘zi o‘tirgan yong‘oq daraxtidan yasalgan juda og‘ir taburetka bo‘ldi. Oradan biroz vaqt o‘tgach Nodiraning qichqirgan ovozi eshitildi. Sanjarning biroz kayfi tarqab, o‘zining nima qilib qo‘yganini angladi. Tamara opa yerda cho‘zilib yotar, ostonaga tekkan chakkasidan qon otilardi. Sanjar o‘zini yanada qo‘lga olish uchun stol ustidagi vinoni yutoqib-yutoqib ichdi. “Nazarida beka tirik, sapchib o‘rnidan turadi-yu, yana haqorat-u la‘nat to‘la qalpoqni uning boshiga kiygizadi. U ayolning biqiniga oyog‘i bilan niqtab turtdi. Jasad bir qop go‘shidek bir chayqaldi, ammo Sanjar o‘ylaganiday, sapchib o‘rnidan turmadi.”⁵ Sanjar jasadni sudrab xona o‘rtasiga o‘tkazdi. Bekaning ko‘zlari ochiq edi. Ko‘zlarini yumish uchun Sanjar jasadning ko‘zlariga kaftini bosdi. Ammo ko‘zlar yumilmadi. Bu nigohlar unga bepisandlik bilan qarab turgandek tuyuldi uning xayolida. “Holing shu ekan-ku, - deya zaharxandali iljaydi Sanjar. –Endiyam haqorat qilib ko‘r-chi. Mana shu ko‘zlaringmi, menga ko‘chadayam, uydayam tinchlik bermaydigan? Hozir... Hozir...”⁶ Ertasi kuni Sanjar o‘z ixtiyori bilan militsiya ounktiga bordi. Advokat olmasligini aytdi. Sud unga 13 yil qamoq jazosini berdi.

So‘z kuchli vosita ekanligi barchamizga birdek ma‘lum. Shuning uchun og‘izdan chiqayotgan har bir so‘zga ehtiyotkor bo‘lish, o‘ylab gapirish lozim.

⁴ Zulfiya Qurolboy qizi. Yovuzlik farishtasi. –T: “Yangi asr avlodi”, -B.172

⁵ Zulfiya Qurolboy qizi. Yovuzlik farishtasi. –T: “Yangi asr avlodi”, -B.174

⁶ Zulfiya Qurolboy qizi. Yovuzlik farishtasi. –T: “Yangi asr avlodi”, -B.174

Noo‘rin so‘zlangan gap inson boshiga turli xil kulfatlar keltirishi mumkin. Hikoya qahramoni Tamara opaning ham noo‘rin vaziyatda erkakning g‘ururiga, nomusiga tegadigan gapi, uning umri tugashiga, bir erkakning qotil degan nom olishiga, bir oilaning 13 yil oilaboshisiz yashashiga sabab bo‘ldi. Hikoyani o‘qigan kitobxon qahramonlar qismatiga achinadi. Shunday bo‘lsa-da, hikoya hayotiy haqiqatni ko‘rsata olgan. Chunki hayotda shunday qiyinchilik bilan kun kechirsa-da, o‘z nomusini sotib, turli faxsh ishlarga berilib ketmagan, harom pul topish yo‘lini o‘ylamaydigan insonlar yo‘q emas. “Nomus” hikoyasida ham shunday insonlar qismati qalamga olingan. Hikoyaning bunday yakun topishi kitobxonni har qanday so‘zni o‘ylab gapirishga, insonlar nomusiga tegadigan gaplarni aytmalikka va bu voqealardan xulosa chiqarishga undaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Zulfiya Qurolboy qizi “Yovuzlik farishtasi”. –T: Yangi asr avlodi, 2005
2. Umurov H. “Badiiy ijod asoslari”. –T: O‘zbekiston.2001
3. Normatov U. “Ijod sehri”. –Toshkent. Sharq. 2007
4. Zulfiya Qurolboy qizi “Ayol”. –T. G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa uyi, 2005
5. Салаев Ф., Курбониёзов Г. Адабиётшунослик атамаларининг изоҳли сўзлиги. – Тошкент: Янги аср авлоди, 2010.